

Světové hospodářské právo – úvod

Filip Křepelka

krepelka@law.muni.cz

Zaměření kursu

- Smyslem kursu je základní přehled právních aspektů mezinárodního obchodu a hospodářské spolupráce
- Zaměření je na světový právní rámec. Pokud chybí, pak na kontinentální evropský rámec.
- Doplnuje tematiku integrace v rámci Evropské unie. Na tuto důležitější integraci se nezaměřuje, tato nicméně musí být však opakovaně zmiňována jako souvislost.
- Vysvětlení názvu: proč světové hospodářské právo?
- Stranou zůstane zpravidla úprava soukromoprávní, zvláště vyučuje-li se podrobně v jiných kursech, např. Vídeňská úmluva o koupi zboží nebo mezinárodní standardy duševního vlastnictví.

Průběh kursu

- 10-12 (podle kalendáře) seminářů na jednotlivá témata.
- Prezentace k seminářům na místě a na IS.
- Kolokvium:

Standardní: krátká závěrečná práce na navrhnuté nebo ve shodě s učitelem vybrané dílčí téma.

Alternativní: možnost spolupráce při přípravě skript pro daný předmět pro další ročníky.

Jednotlivá témata

- (A) Liberalizace mezinárodního obchodu zbožím a službami a některá související opatření.
- (B) Mezinárodní peněžnictví
- (C) Rámec pro mezinárodní investice a podnikání včetně daňových aspektů
- (D) Rámec pro mezinárodní dopravu a spoje.

Zdroje informací

- Česká obecná učebnice *Balaš V., Šturma P., Kurs mezinárodního ekonomického práva, 1.vydání, C.H.Beck, 1997, Praha. Asi by to chtělo něco novějšího.*
- K některým dílčím tématům existují též další české knihy. Sem tam se objevují přínosné články.
- Samozřejmě existuje rozsáhlá zahraniční literatura. Mnohé články lze nalézt na Internetu nebo alespoň ve fakultou předplacených databázích.
- Faktografické informace lze nalézt na internetu mezinárodních organizací (WTO, OECD, IMF, IBRD a další odborné organizace), orgánů ČR a cizích států a Evropské unie.

Právo a skutečnost

- Předmětem kursu je právní rámec světové, popř. kontinentální hospodářské právo.
- Právo se vytváří jako odpověď na určitý stav či vývoj ve společnosti a hospodářství.
- Právo je projevem politiky. Bez politické vůle by právní rámec neexistoval. Mnohá právní úprava ve světovém režimu hospodářských vztahů neexistuje, protože chybí vůle a ochota.
- Právo prochází určitým vývojem.
- Právo je určitým způsobem vnímáno a přijímáno.
- Kurs „světové hospodářské právo“ by tak neměl opomíjet ekonomické, sociální, politické, historické či psychologické souvislosti.

Světové hospodářské právo jako průnik mezinárodního a vnitrostátního práva

- Předmětem kursu je mezinárodně-právní rámec hospodářské integrace ve světovém, popř. kontinentálním měřítku.
- Tento právní rámec je součástí mezinárodního práva (veřejného).
- Mnohostranně se tento rámec nicméně projevuje ve vnitrostátním právu jednotlivých států, popř. nadnárodního celku, jakým je třeba a především Evropská unie, dopady jsou zejména na správní právo hospodářské, právo finanční, ale též soukromé.
- Toto právo má být a obvykle opravdu je v souladu s uvedeným mezinárodně-právním rámcem, může se s ním nicméně též ocitat v rozporu.

Prameny světového hospodářského práva

- Jsou prameny mezinárodního práva (veřejného).
- Jen výjimečně lze identifikovat mezinárodní obyčeje.
- Uplatňují se mezinárodní smlouvy mnohostranné, vícestranné stejně jako dvoustranné.
- Pozvolný posun od dvoustranných smluv ke smlouvám vícestranným a mnohostranným v rámci prosazování mnohostrannosti.
- Pro světové hospodářské právo je typické vytváření specifických legislativně-technických nástrojů: doložka nejvyšších výhod, národní režim, zachovaná práva a další.

Subjekty a destinatáři světového hospodářského práva

- Státy jako základní subjekty mezinárodního práva a členové mezinárodního společenství.
- Mezinárodní organizace a struktury jako nástroje spolupráce států. Tyto organizace se stávají svébytnými a samostatnými činiteli při mezinárodní hospodářské integraci.
- Ostatní jsou naopak pouze destinatáři výhod, popř. povinností z mezinárodního práva.
- Připomínám, že související vnitrostátní právo je ovšem běžně činí přímo oprávněnými či povinnými.

Nástroje prosazování světového hospodářského práva

- Absence globální moci (planetárního státu)
- Decentralizované prosazování mezinárodního práva prostřednictvím retorzí (zásah do faktických zájmů) a represálií (zásah do právem chráněných zájmů), jsou-li přiměřené.
- Základním důvodem dodržování a rozvoje světového hospodářského práva a mezinárodního práva vůbec je ovšem zcela jistě vzájemnost (reciprocita).

Vliv na tvorbu světového hospodářského práva a souvisejícího vnitrostátního práva

(1) „mezinárodní korporace“ – mezinárodně působící koncerny investující v mezinárodním měřítku kapitál.

(2) výrobci, vývozcí, dovozci a obchodníci,

(3) spotřebitelé jako široká skupina obyvatelstva

(3) veřejné mínění

- zvláště anti- či alter-globalizační hnutí

Prosazování zájmů a názorů prostřednictvím národní politiky a ústící v politiku příslušného státu

Pozvolná internacionalizace jednotlivých zúčastněných a dotčených.

Starověk a středověk

- Odedávna existoval dálkový mezinárodní obchod, ovšem s ohledem na možnosti dopravy a spojů a politická rizika vždy ve srovnání se současností v omezeném rozsahu
  - nutnost vzít v potaz odlišný charakter starověkého a středověkého státu.
  - v dobách starověku a středověku obecně chyběl mezinárodní právní rámec takového mezinárodního obchodu, existovaly však zjevně opatření států dopadající na tento mezinárodní obchod.

Novověk – klasické období

- 17.-18. století – etablování moderního evropského a mimoevropského státu, vytváření mezinárodního společenství a klasického mezinárodního práva
- V téže době nebo později – vnitřní sjednocování jednotlivých států, zakládání jejich hospodářské jednoty.
- Rozvoj jednotlivých druhů dopravy a spojů.
- Sjednávání dvoustranných smluv o přátelství, obchodu a plavbě ve vazbě na přeskupování aliancí a jednotlivé válečné konflikty.
- 19. století – rozmach mezinárodního obchodu, konec století: „první globalizace“.
- Dominance „bílého muže“.

20. století – první polovina

Rozpad liberálního režimu mezinárodního obchodu v souvislosti s první světovou válkou a velkou hospodářskou krizí.

Socialistické, komunistické, fašistické a nacistické režimy jako ústup od tržního hospodářství.

Druhá světová válka jako zásadní přelom.

Po válce přesvědčení o potřebnosti stabilního globálního mnohostranného režimu mezinárodního zboží obchodu a spolupráce na poli peněžnictví – vznik GATT, IMF, IBRD a dalších globálních mezinárodních organizací. Tento rámec existuje dodnes. Začátek evropské hospodářské integrace.

Dekolonizace, rozšíření okruhu států – členů mezinárodního společenství.

Poslední čtvrtstoletí

- Od 70. a 80. let 20. století: dosažení liberalizace obchodu průmyslového zboží, zahrnování citlivého zboží, liberalizace obchodu službami a investic kapitálu, mezinárodního podnikání
- Ústup státu z hospodářství v národním a mezinárodním měřítku (neoliberalismus).
- Rozvoj globálního mezinárodního právního rámce hospodářské integrace – vznik WTO, regionální hospodářská integrace též mimo Evropu, kde se tato ale nadále prohlubuje.
- Rostoucí podíl nezápadního světa na světovém hospodářství.

Současné hospodářské potíže ve světovém měřítku a jejich možný dopad na světový režim

- Evokování velké hospodářské krize 30. let 20. století.
- Co má význam: spekulativní bubliny, nadvýroba, slabost západního světa?
- Zastavení prohlubování mezinárodním právem zaštitěné hospodářské integrace?
- Nástup ochranářství mezi hospodářskými bloky a seskupeními se zatím děje jenom v omezené a zastřené formě.
- Současný globální režim mezinárodní hospodářské integrace zůstává a nadále se uplatňuje.
- Ústup neoliberalismu jako dominantní ekonomicko-politické ideologie. Co místo něj?

Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT)
a
Světová obchodní organizace (WTO)

Prameny právní úpravy

- Vládní vyhláška č. 59/1948 Sb., o prozatímní platnosti Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT).
- Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace (WTO), č. 191/1995 Sb.
- Autentická jazyková znění jsou anglické, francouzské a španělské. Ostatní jsou vnitrostátní oficiální překlady.
- Autentická znění jsou dostupná na internetových stránkách WTO (<http://www.wto.org>)

Původ GATT

- Spojenci a neutrální země na sklonku druhé světové války založili OSN pro zachování míru a bezpečnosti.
- Celosvětový hospodářský režim měly vytvořit: Mezinárodní obchodní organizace (ITO), Mezinárodní měnový fond (IMF) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD), a to vedle již existujících či zakládaných odvětvových organizací.
- GATT byla připravena jako dočasné řešení. Teprve v roce 1994 byla nicméně založena Světová obchodní organizace (WTO).

Nezaložení ITO a uplatňování GATT

- Havanská charta o založení ITO nebyla úspěšná, USA nikdy tento dokument neratifikovaly.
- GATT se začala uplatňovat jako prozatímní řešení na základě zvláštního protokolu sjednaného spolu s GATT. Takto prozatímně účinná byla GATT nakonec po dobu 47 let (do roku 1994) při založení WTO.
- Postupně se rozšiřoval okruh smluvních stran.
- Vytvořila se pseudoorganizace – výbory, sekretariát se sídlem v Ženevě.

Doložka nejvyšších výhod v režimu GATT

- GATT přebírá institut doložky nejvyšších výhod ze smluv o přátelství, obchodu a plavbě a podobných smluv o dvoustranné liberalizaci hospodářských styků z 90. století a předválečného období.
- Jaká je podstata doložky (anglicky *MFN – most favoured nation - clause*)?
- Stát se zavazuje jinému státu, že dovážené zboží celně a jinak nezatíží více než zboží dovážené z jiného státu.
- Výsledek: jednotná celní politika navenek vůči všem smluvním stranám
- Obchod se státy, se kterými není uzavřena žádná smlouva, tedy může být zatěžován jakkoli.

Výjimky z doložky nejvyšších výhod

- GATT zmiňoval řadu preferenčních systémů – tehdejších zón volného obchodu.
- GATT za určitých podmínek připouští vytváření zón volného obchodu nebo celních unií, smluvní strany, resp. WTO se musejí vyjádřit kladně k takovému závěru. Má jít kvůli zamezení záměrného narušení obchodních zájmů jiných států o všeobecnou integraci zbožíových trhů.
- Evropská společenství založená v 50. letech představují využití takové výjimky.

Listiny koncesí

- Členské státy se zavazují, že na jednotlivé druhy zboží budou uplatňovat cla nanejvýše v sazbě připuštěné v mnohostranném kompromisu mezi smluvními stranami GATT.
- Sama doložka nejvyšších výhod by umožnila zachovat ochranářství v záležitostech celních.

Exkurs: Harmonizovaný systém a Světová celní organizace

- Kategorizaci zboží pro celní účely přináší tzv. Harmonized Commodity Description and Coding System (HS).
- Tento systém vytváří Světová celní organizace (WCO), vytvořená jako Rada pro celní spolupráci (CCC) v roce 1952 (<http://www.wcoomd.org>)

Jednací kola GATT

- 1947 – výchozí kompromis
- 1950 – Annecy
- 1951 – Torquay
- 1955-56 Ženeva
- 1960-62 – Dillonovo kolo
- 1964-67 – Kennedyho kolo

Uvedená kola jednání přispěla k zásadnímu snížení celní zátěže (ze 40% na 5% ceny) dopadající na obchod mezi smluvními stranami.

- 1973-79 – Tokijské kolo

Toto jednání se zabývalo ve větší míře ostatními překážkami mezinárodního obchodu zboží, na jeho okraji se našly první nástroje pro liberalizaci obchodu službami.

- 1986-93 – Uruguayské kolo

Toto jednání vyústilo ve vytvoření světové obchodní organizace.

Založení Světové obchodní organizace (WTO)

- Uruguayské kolo jednání vyústilo ve sjednání mnohostranné smlouvy o zřízení WTO a prohloubení liberalizace.
- Právní rámec vytváří:
  - Závěrečný akt z Marrakéše
  - Dohoda o zřízení WTO

Příloha 1A – GATT 1994

Včetně 12 prováděcích dohod týkajících se obchodu zboží.

Příloha 1B – GATS (Všeobecná dohoda o obchodu službami)

Příloha 1C – TRIPS (Úmluva o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví)

Příloha 2 – DSU (Ujednání o řešení sporů)

Příloha 3 – TPRM (Mechanismus hodnocení obchodní politiky)

Příloha 4 – vícestranné smlouvy

Členové WTO

- Světová obchodní organizace má nyní 153 členských států.
- Řada států má status pozorovatele a vyjednává o členství?
- Které významnější státy nejsou členskými státy WTO?
- Zvláštním členem společně se svými členskými státy jsou Evropská společenství. Tam, kde mají ES výlučnou působnost, jednají namísto členských států.

Podoba organizace

- WTO je klasická mezinárodní organizace – ve srovnání s nadnárodními ES/EU

Orgány: Konference ministrů

Generální rada – stálí zástupci na diplomatické úrovni, zasedá též pro řešení sporů a posuzování hospodářské politiky

Generální ředitel a sekretariát.

Sídlo: Ženeva.